

Yellow Submarine

Van Jón Kalman Stefánsson verscheen eveneens
bij Ambo|Anthos uitgevers

Hemel en hel
Het verdriet van de engelen
Het hart van de mens
Hemel en hel / Het verdriet van de engelen /
Het hart van de mens (trilogie)
Vissen hebben geen voeten
Iets ter grootte van het universum
Zomerlicht, en dan komt de nacht
Het verhaal van Asta
Het geknetter in de sterren
Jouw afwezigheid is duisternis
Een en ander over reuzenpijnboomen en de tijd

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Jón Kalman Stefánsson

Yellow Submarine

Vertaald uit het IJslands
door Marcel Otten

Ambo|Anthos
Amsterdam

Het citaat op p. 63 is afkomstig uit: Marcel Proust,
Op zoek naar de verloren tijd, De kant van Swann, Combray,
vertaling C.N. Lijsen.

Het citaat op p. 80 is afkomstig uit John Steinbeck,
The Grapes of Wrath.

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

De vertaling van dit boek kwam mede tot stand
dankzij een subsidie van het Icelandic Literature Center.

ISBN 978 90 263 6530 0

© 2022 Jón Kalman Stefánsson

Published by agreement with Copenhagen

Literary Agency ApS, Copenhagen

© 2024 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,

Amsterdam en Marcel Otten

Oorspronkelijke titel *Guli kaþáturinn*

Oorspronkelijke uitgever Benedikt, Reykjavík

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Matthijs van Mierlo

Foto auteur © JFF Paga

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Yellow Submarine is voor mijn vriend,
Eiríkur Guðmundsson (1969-2022)

Vergeten is het vogelgezag van gisteren,
klonk het dan nooit?

Vergeten is de dag van gisteren zelf,
is die dag er nooit geweest?

Uit een oud gedicht uit Mesopotamië, waarschijnlijk
2600 tot 2300 voor Christus. Geschreven in het Soemerisch,
auteur onbekend, vrij vertaald.

Je kunt de veiligheidsgordel
rustig vastmaken

Op de volgende pagina's gaan we verschillende kanten op en houden we halt op verschillende tijden en plaatsen: in Mesopotamië vijfduizend jaar geleden, aan de overkant van de Middellandse Zee in het jaar 33 A.D., in Safamýri in Reykjavík en in het noorden op Strandir vanaf de jaren zeventig, in Keflavík pakweg tien jaar later en meer plekken die ik zeker nog zal vermelden – maar alle wegen leiden op de een of andere manier naar het fraaie park in Londen, op een zonovergoten dag in augustus 2022, waar ik met de benen over elkaar geslagen zit, niet ver van de tachtigjarige Paul McCartney, de oude Beatle, die hier zijn toevlucht zocht voor de zon, de hitte en de roem, en die vond onder een weelderige eik die veel ouder en duidelijk gezonder is dan het Britse Rijk.

Ik heb een belangrijke boodschap voor Paul McCartney, die echter zo veelzijdig is met zo'n complex wortelstelsel dat het me nog niet gelukt is dit fatsoenlijk te ontwarren. Daarom wacht ik ermee hem aan te spreken. Sommige boodschappen zijn ook van dien aard dat ze een lange aanloop nodig hebben, erachter schuilen uiteenlopende voorvallen, gebeurtenissen, herinneringen, dingen die je bent vergeten, verhalen waarin

verwondering en alledaagsheden, verdriet en belachelijke zaken, vreugde en dood, hand in hand gaan. Waarin God en papa Johnny Cash dwingen vreselijke zeemansliedjes te zingen, The Beatles een nieuw nummer schrijven op de achterbank in de bus op de kop van Hvalfjord, waarin zeehondenpuppy's huilen, sternen in iets doods pikken, gemis de hoogste berg van IJsland is, de doden denken dat Ringo Starr de bisschop van Hólar is, de krant *De tijd* voorkomt dat IJsland ontvolkt raakt, waar het verleden nooit voorbijgaat en de berg naar ons vraagt, waarin een roman over Keflavík over liefde en een stapel kleren gaat, er barsten komen in het hart van de rijinstructeur Benjamín en iemand als een gedoopte ster in de donkere zee stort tussen Keflavík en Garður, waarin Christus zijn angst toegeeft en zijn weezin voor het kruis en waarin vervolgens wordt gespeurd naar het eerste en verloren gegane deel van de Bijbel.

Ik denk dat je daarom rustig de veiligheidsgordel kunt vastmaken, want er kan van alles gebeuren.

Vooraf datgene wat ons begrip te boven gaat.

God had nooit deel van
The Beatles kunnen uitmaken

Toen verdeeldheid en anarchie de overhand kregen

‘Things We Said Today’ en ‘Yellow Submarine’, het laatste liedje gezongen door Ringo Starr, waren mijn favoriete Beatlesnummers van de tweede helft van 1969 en de eerste maanden van het jaar daarop. Ik hoef nauwelijks mijn fascinatie voor het eerste nummer te rechtvaardigen of uit te leggen, maar hetzelfde kan niet gezegd worden van ‘Yellow Submarine’ dat maar weinig mensen als een meesterwerk van The Beatles beschouwen. Mijn moeder probeerde het me op de kleine mondharmonica te leren die haar zus ons vanuit het buitenland had gestuurd en ze legde me de tekst uit die gaat over het kinderlijke en pijnlijke verlangen naar een veilig thuis in het leven, een parallel universum waar de eisen van de wereld en haar problemen ons niet kunnen bereiken.

Maar toen stierf mijn moeder en ze verdween in de duisternis. Ze verdween in de stilte waar ze veranderde in een sprakeeloos gemis, de hoogste berg van IJsland, en een paar maanden later scheurden het leven en de parasieten The Beatles uit el-

kaar. De band viel uiteen, loste op in vijandigheid, de wereld begon uiteen te vallen en de mensheid was verloren.

Dat is misschien een beetje overdreven van mij.

En ik raakte meteen het spoor bijster.

Omdat het twijfelachtig is te suggereren dat het de wereld ooit gelukt is één geheel te zijn, de wereld van de mens bedoel ik, en daarmee de mogelijkheid uiteen te vallen. Je kunt zelfs beweren dat verdeeldheid in onze aard ligt, dat het de vloek van ons bloed is en dat het zo geweest is, als je het Oude Testament serieus neemt, sinds God Adam en Eva uit het paradijs verdreef. Hij maakte ze dakloos, veranderde ze in vluchtelingen en brulde ze in zijn woede na: Hierna zullen jullie geen rust meer kennen!

Gods definitie van 'hierna' is waarschijnlijk anders dan die van ons, want de zware vloek leek na verloop van tijd zozeer afgezwakt en verbleekt te zijn dat hij zich een paar eeuwen later gedwongen zag de talen van de mensen in het honderd te sturen zodat ze elkaar niet meer begrepen met als resultaat dat verdeeldheid en anarchie de overhand kregen.

Sindsdien is eendracht en harmonie ons niet aangeboren.

Bellen van de engelen en vloeken van de Heer

Mama, die mij vaak voorlas, zei weleens dat boeken veel wijzer dan mensen waren. Maar niet allemaal, voegde ze eraan toe, en de beste hebben de antwoorden. Wat voor antwoorden, mama, vroeg ik, maar toen stierf ze en hield ze op met mij te praten.

Aanvankelijk denk ik dat ze kwaad op me is omdat ik niet samen met haar doodga, maar dan realiseer ik me dat ze niet meer kan praten. Wie doodgaat verliest zijn stem, hij is volkomen hulpeloos als het op praten aankomt en daarom hebben de doden de levenden hard nodig.

Wat betekent dat mama mij nodig heeft.

Ik ben de enige die haar haar stem terug kan geven. Papa is wat dat betreft volkomen hopeloos.

Daarom begin ik als een bezetene te lezen.

Ik ben jammer genoeg niet veel ouder dan zes of zeven, de wereld is groot en de boekenbus heeft ongelooflijk veel boeken, sommige zo onbegrijpelijk dat je het op de derde bladzijde opgeeft. Tarzan daarentegen is prima, abso prima, en zo sterk dat God uit het Oude Testament er moeite mee zou hebben hem in een gevecht te verslaan. Boeken over hem lijken echter niet bijzonder wijs te zijn. Ik las er zeven in één ruk, maar het is me niet gelukt de stem van mijn moeder terug te krijgen of de deur open te maken die leven en dood scheidt. Maar toen herinnerde ik me de Bijbel. Papa's oudste zus had papa een exemplaar gegeven toen mama stierf met de woorden dat dat boek niet alleen alle antwoorden had, maar dat het ook troost gaf. Alle wonden heelt. Wat natuurlijk te gek is. Aan de andere kant zag ik niet dat papa had geprobeerd het te lezen, want het lag onaangeroerd op de boekenplank boven op mama's boeken en verzamelde daar stof en stilte. Misschien wou papa zich niet laten troosten of interesseerde het hem niet antwoorden te kennen.

Ik weet niet waarom.

Misschien omdat de antwoorden zelf soms het meeste pijn doen.

Wie zich laat troosten houdt op met rouwen om de doden,

laat ze sprakeloos achter in de duisternis.

En het is het verdriet en het gemis dat de doden bij ons houdt – laat je troosten en ze zinken spoorloos weg in de duisternis.

Maar ik ben natuurlijk niet op zoek naar troost, het interesseert me niet. Mijn missie is het om de doden een stem te geven, de sleutel te vinden die de deur tussen leven en dood openmaakt en dan moet je natuurlijk de juiste boeken lezen; boeken die wijzer zijn dan alle mensen.

Daarom begin ik de Bijbel te lezen.

Dat is echter veel moeilijker dan *Tarzan* lezen. Sommige zinnen zijn heel indringend en zo deprimerend dat je na één bladzijde te hebben gelezen totaal buiten adem bent en sommige hoofdstukken zijn zo saai dat het om me heen donker wordt. Op sommige plekken is het heel spannend, maar die bebaarde kerels in het Oude Testament kunnen zo knettergek zijn, zo wreed en meedogenloos tegenover iedereen die tot een ander volk of een ander ras behoort dat ik een beetje bang van ze word.

Hoewel ik traag vooruitkom en er vaak weinig van begrijp, kom ik erachter dat God in de dagen van het Oude Testament ongelooflijk kleinzielig is en op alles zit te vitten. Hij is nooit tevreden, zit constant te schreeuwen, slaat met de deuren, tussendoor beveelt hij de Israëlieten hun naburige volkeren af te slachten, niemand mag gespaard worden, of het nu baby's van één jaar of knikkebollende bejaarden zijn. Vermoord en verbrand alles wat leeft, beveelt hij en de Israëlieten gehoorzamen zonder tegen te sputteren, want God eist totale overgave. Ze branden steden plat en vermoorden alle inwoners, maar tegelijkertijd begaat God constant stomiteiten, hij zweepet ze

op met ondoordachte verklaringen en dreigementen zodat Mozes het niet kan bijbenen om de Heer te kalmeren en hem bepaalde onzin uit het hoofd te praten. God is zelden zachtvaardig, hij is nooit warm, maar vaak heel bloeddorstig, driftig, hij eist de hele tijd eten, wijn en goud – ik vind hem met andere woorden meer lijken op een irritante neushoorn dan een alomvattende God. Ik ben bang dat het allemaal een puinhoop zou zijn geworden als Jezus niet was geboren.

Overigens heb ik er moeite mee dit te begrijpen; iedereen lijkt het erover te hebben dat God het allerbeste op de wereld is, zonder hem is het leven zinloos en verstoken van alle genade, God is het licht, zijn afwezigheid is duisternis, toch is hij als een harde hagelbui in het *Oude Testament*. Bloeddorstig, driftig, onredelijk. En ergens staat dat de zonen van God in het begin der tijden over de aarde zwierven terwijl ze vrouwen verkrachtten of met ze sliepen – en toch wordt ons geleerd dat Jezus de enige zoon van God was. Hoe zit het dan met die anderen?

Ik moet iets verkeerd begrepen hebben.

En daarom heb ik duidelijk hulp en begeleiding nodig om verder te lezen en te proberen greep te krijgen op het *Oude Testament*.

Daarom woon ik gewetensvol de zondagsschool bij in de grote zaal op de verdieping boven de winkel van Söbekk. Thuis lees ik de Bijbel, ga dan naar de zondagsschool en luister aandachtig naar wat de lange, broodmagere, strenge maar enthousiaste Ágúst te vertellen heeft over God, Mozes, Abraham, Sara, Salomon, Job en alle anderen uit het *Oude Testament*, maar ook over Jezus die zo zachtvaardig en warm is en zo weinig lijkt op zijn vader dat ik een tijdlang zeker weet dat God niet zijn echte vader is.

En als Ágúst niet praat, dan speelt Líney, zijn vrouw, op het orgel liedjes over God.

Wij, de kinderen, noemen haar brillenmens Líney, want ze heeft zulke dikke brillenglazen dat het helemaal niet zeker is dat ze er iets doorheen ziet. Toch kijkt ze vaak omhoog, naar de hemel, dus misschien is het die bril die haar helpt God te zien.

En wie alleen naar God kijkt ziet soms de mensen niet.

Maar Líney glimlacht altijd als ze orgel speelt en ze zingt die liedjes waarvan ik begrijp dat ze allemaal van God zijn, over God en voor God. Zij en Ágúst zingen allebei heel luid, ze heffen hun gezicht naar de hemel en hun gelaatsuitdrukking wordt zo helder en stralend dat ik half verwacht God in de wolken te zien verschijnen en dat hij met het echtpaar mee gaat zingen.

Het verbaast me echter hoe slap de liedjes zijn. Ze zijn bijvoorbeeld veel slapper dan de liedjes die Ringo met The Beatles maakte, dus je snapt dat ze geen succes zullen hebben. God had nooit deel van The Beatles kunnen uitmaken. Met die liedjes zou hij niet eens bij The Rolling Stones zijn gekomen.

Maar mijn bezorgdheid over Gods humeur en mijn verwondering over zijn gedrag in de Bijbel wordt er niet minder op tijdens de lessen op de zondagsschool – Ágúst lijkt namelijk uiterst tevreden te zijn over alles wat God doet en zegt. Het maakt niet uit hoe hard en tegenstrijdig het is, verstoken van alle genade. Israël, zegt hij, is Gods uitverkoren volk en alles zal en moet ervoor wijken. Volslagen duisternis en helse kwellingen wachten de ongelovigen en God straft iedereen wreed die hem niet gehoorzaamt. Amen!

Ágúst: En de Heer vernietigde al het leven op aarde omdat de mens hem niet gehoorzaam was.